

Upplösning av försäkringstanken påskyndar förtroenderaset

Svenskarna är just nu något av ett mysterium. Å ena sidan fortsätter en majoritet att stödja partier till vänster, som begär en ännu större roll för staten. Å andra sidan är det ytterst få medborgare som längre har förtroende för samma stat.

"Några institutioner har tappat förtroendeandelar i en sådan omfattning att det närmast är tal om ett ras. Det gäller polisen, regeringen och riksdagen." Så skriver professorerna Sören Holmberg och Lennart Weibull i en färsk bok från Göteborgs universitet (SOM-undersökningarna, publicerad 10 juni 1997).

Att omdömena skiftar om en regering är naturligt. Men även riksdagen har nu dragits med i fallet. Endast 3 procent (!) anger i den senaste mätningen att de har "mycket stort" förtroende för riksdagen. Ytterligare 16 procent anger "ganska stort" förtroende. Bara en svensk av fem väger över åt det positiva hållet när han tillfrågas om sin tillit till vår riksdag! Och det är inte bättre på den lokala nivån. Efter skandalerna i Motala och Gävle är blott 15 procent av svenskarna beredda att säga att de har förtroende för kommunstyrelserna.

När dessa mätningar påbörjades 1986 var nettotalet för riksdagen som institution plus 32 (andelen som angav stort förtroende var 32 procentenheter större än andelen som markerade litet förtroende). Nu är den minus 23. På elva år har skett en svängning i negativ riktning på 55 enheter.

DE VÄSENTLIGA ORSAKERNA är inte svåra att finna. Många känner sig svikna i sina förväntningar. Svenskarna har under ett kvarts sekel inte fått bättre privatekonomi. De offentliga system på vilka man har hängt upp mycket av sin trygghet och sin

framtidsplanering har samtidigt brutit. Indexuppräknningen i pensionssystemen har ändrats lite hipp som happ. De räntebidrag för boendet som allmänheten lurats räkna med har plötsligt reducerats drastiskt. Neddragningar har skapat osäkerhet kring skola, vård och barnomsorg. Förändringarna har varit nödvändiga som ett led i att spara på statsutgifterna. Men folk har gjorts alltför beroende av offentliga system och kollektivt sparande för att kunna ta de abrupta beskederna med jämmod.

Populistiska massmedier, med televisionens kampanjprogram "Striptease" i spetsen, har inte varit sena att förstärka missnöjet utan att förklara verkligheten bakom besluten. "Folket" har vänts mot "eliten", med dess fallskärmar och höga löner (i själva verket är svenska politiker underbetalda).

EN SÅ OLOGISK REAKTION som att samma folk skulle vilja förstärka sitt beroende av den politiska eliten kan knappast bestå. Svenska folkets mentala socialisering kan inte i längden kvarbli orubbad, när tron på statens löften rasar samman.

Vi ser tecknen på förvirring och uppbrott. Även de som klagar från vänster undersöker om de inte ska ta en privat pensionsförsäkring. Samma ungdomar som uppbär socialbidrag kan samtidigt arbeta svart som egenföretagare. Byggnadsarbetare som får ersättning från a-kassan kan vara febrilt verksam med sina yrkeskunskaper. Den privata handlingen avviker från den kollektiva protesten. Efter en tid kommer de faktiska handlingarna att sätta nya utsikter, som förändrar också det politiska perspektivet.

DET ÄR FÖRSÄKRINGSSTATEN, inte fördelningsstaten, som har gett folkligt stöd åt

Sveriges höga skattetryck. Socialhjälp och bostadsbidrag, de största fördelningsmotiverade systemen, har länge mötts med misstro.

Socialförsäkringarna – tanken på skydd som omfattar alla inför risker i livet liksom mellan olika faser i livet – har däremot haft allmän uppslutning, även i borgerliga väljarled. Statsvetaren Torsten Svensson visar i sin avhandling "Socialdemokratins dominans" hur socialdemokraterna medvetet och framgångsrikt erövrade stora delar av medelklassen under 60-talet, med hjälp av ambitiösa socialförsäkringar i stället för det tidigare fattigstödskandend.

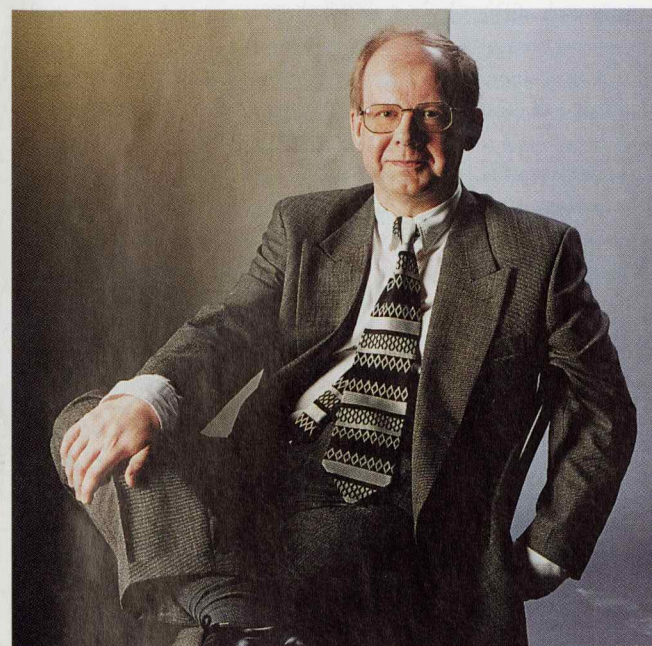
INTE MINST MOT den bakgrunden är det märkligt att regeringen nu gör allt för att förstöra försäkringstanken, även efter att den förklarat budgetsaneringen avslutad:

◆ Sjukförsäkringen är inte längre någon sjukförsäkring. Avgifterna till sjukförsäkringen, från arbetsgivare och enskild, överstiger i år utgifterna för sjukförsäkringen (tandvård, läkemedel, sjukersättning, visst stöd till sjukvård) med hela 38 miljarder kronor.

Nästa år ska avgiften höjas ytterligare en procentenhet, samtidigt som alla utgifter minskas! Tandvårdssubventionerna halveras, läkemedelssubventionerna överförs till landstingen, arbetsgivarna får betala ytterligare två veckors sjuklön osv. Likväl höjs alltså premien.

Överskottet i avgifter växer de närmaste åren till 50 miljarder kronor eller mer per år (jag räknar här bort utgifterna för föräldraförsäkringen, som varken är försäkring eller rör sjukdom).

◆ Arbetslöshetsförsäkringen blir inte längre någon arbetslöshetsförsäkring. Den har under socialdemokratisk ledning förvandlats till ett permanent försörj-

Fil dr Hans Bergström är chefredaktör på Dagens Nyheter.

ningsstöd, en slags medborgarlön. Enligt värbudgeten ska arbetslöshetsförsäkringen därtill i fortsättningen betala kommun-jobb plus förtidspensioneringar. Dess syfte, att ge försäkringstagarna ett omställningsskydd på några månader när de söker nytt arbete, överges.

◆ Pensionsavgifterna går inte säkert till pensioner. Regeringen har sökt alla möjliga manipulationer för att kunna använda de avgifter vi har betalt in för våra individuellt ägda premiereservkonon till att minska statsskulden. Och ännu har inte riksdagen orkat ta beslut om en efterföljare till ATP, byggd på raka rör mellan avgifter och förmåner.

Regeringspartiet stretar alltjämt emot tanken att grunden för pensionssystemet ska vara försäkringsparande, inte politiskt godtycklig fördelning.

sionsförsäkring och vårdförsäkring samt ingå allianser med bostadsförvaltare och excellenta entreprenörer för en mänsklig åldringvård. Det är sannerligen inget fel att de gör det. Svensk åldringvård behöver impulser av förnyare. Och det måste komma flera privata företag, med högsta kvalitetskänsla, på det här området. En jättemarknad väntar sedan ute i Europa de närmaste decennierna, för dem som kan gå före med goda exempel.

MEN DE PRIVATA FÖRSÄKRINGARNA kan inte fullt ut kompensera ett offentligt sammanbrott. Som det ser ut idag kommer de att nå bara en mindre del av befolkningen och inte kunna täcka hela behovet. De som köper försäkringarna måste ha en ekonomi som gör att de orkar betala tredubbelt: först skatt till landsting och kommun, sedan avgift till sjukförsäkring-

MISSTRON OCH FÖR-
VIRRINGEN öppnar
nya möjligheter för
privata försäkrings-
bolag. Det gäller nu
även en så grundläggande uppgift för en
välfärdsstat som fi-
nansieringen av åld-
dringsvård. Bara 20
procent av svenskar i
förvärvsaktiv ålder
tror i dag att de kom-
mer att få den åld-
dringsvård de vill ha,
genom stat och kom-
mun. Siffran visar hur
långt förtroendesam-
manbrottet har gått.
Försäkringsbolag kan
finna en marknad om
de lyckas bygga kom-
binationer av pen-
sioner

en, slutligen privat försäkring för att få tjänsten.

Försäkringsbolagen tvingas också noga pröva sina kunder. "Det går inte att köpa brandförsäkring medan huset brinner", som en försäkringschef uttryckte det på en vårdkonferens. Rakare uttryckt: det blir svårt att få ta långvårdsförsäkring om man är högriskfall för åldersdemens. Och försäkringsbolagen måste begränsa omfånget på sina åtaganden. "Skadefallen" kan bli extremt dyra.

ETT SAMSPEL FORDRAS mellan offentliga beslut och privata försäkringar. Riksdagen behöver lagreglera hur nya möjligheter till genundersökningar får användas i försäkringsssammanhang. De som tar privata försäkringar, och samtidigt avstår från en del offentliga anspråk, bör få reducerad avgift till stat och kommun.

Staten borde, om den vill försöka återupprätta förtroendet hos medborgarna, bygga mer autonoma men obligatoriska socialförsäkringar, förvaltade av särskilda professionella styrelser och med visst utrymme för privata försäkringsbolag att komma in som delförvaltare efter val av individerna (på vårdområdet kräver även denna tanke att försäkringsbolagen bygger upp nya allianser med vårdgivare, med förebild i de amerikanska HMO-systemen för "managed care").

DET RÄCKER INTE LÄNGRE med extra statsbidrag till kommunerna. Människor befarar på goda grunder att pengarna försvinner i ett svart hål, i stället för att gå till tryggad åldringvård. Våra politiska partier måste förstå vidden av förtroendesammanbrottet för att komma fram till den erforderliga tydligheten i de nya sociala kontrakten.

HANS BERGSTRÖM